

HEMŞİRELERİN CİNSEL YOLLA BULAŞAN HASTALIKLAR, AIDS BİLGİ DÜZEYİ VE DAVRANIŞLARI

Işıl İrem BUDAKOĞLU, Özgür ERDEM, Coşkun BAKAR, Güngör YEŞİLDAĞ, H. Seval AKGÜN,

Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi'nde çalışan hemşirelerin cinsel yolla bulaşan hastalıklar (CYBH) bilgi düzeyleri ile bu konuya yönelik davranışlarını belirlemek amaçlanmıştır

Planlama: Çalışma Ocak 2005'de Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi'nde uygulanmış ve 321 hemşireden 256'sı (%79,7) araştırmaya katılmıştır. Araştırma verileri anket formu aracılığıyla toplanmıştır.

Değerlendirme parametreleri: "Siz cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmak amacıyla herhangi bir yöntem kullanıyor musunuz?" sorusuna "Gereksiz" cevabını verenler seksüel açıdan "aktif olmayan" kabul edilmiştir. AIDS bilgi düzeyi 100 puan üzerinden değerlendirilmiştir.

Sonuç: Hemşirelerin yaş ortalamasının $25,8 \pm 0,2$ (19-38), %69,8'inin yüksekökol mezunu, %71,1'inin bekâr olduğu saptanmıştır. En çok belirtilen ilk üç CYBH %94,4 ile AIDS, %70,6 ile sifiliz ve %60,2 ile gonoreedir. İncelenen grubun AIDS bilgi puanı ortalaması $83,8 \pm 0,8$ olarak saptanmıştır. Yüksek lisans / doktora mezunu olanların, 26-27 yaş grubundakilerin, evli/dul olanların ve cinsel yaşam açısından aktif olmayanların AIDS bilgi puanları daha yüksek iken bu fark istatistiksel açıdan önemli saptanmamıştır ($p > 0,05$). Cinsel yaşamı aktif olan 154 kişinin sadece 31'i (%20,1) CYBH'dan korunmak için bir yöntem kullandığını belirtmiştir.

Yorum: Hemşirelerin CYBH bilgi durumları ve AIDS bilgi puanı yüksek olmasına rağmen, bu hastalıklardan cinsel yolla bulaşma yönelik korunma için kullanılan yöntem yüzdesi düşük olarak saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: AIDS, CYBH, hemşire, bilgi, davranış

SUMMARY

Nurses' knowledge levels and Behaviours about Sexually Transmitted diseases and AIDS

Objective: In this study we aimed to determine the knowledge level and behaviors of nurses towards AIDS and sexually transmitted disease (STD) who are working at Baskent University Ankara Hospital

Design: There were 321 nurses at Baskent University Ankara Hospital at January 2005. Two hundred fifty six (79.7%) of them participated the study. The data was collected with a questionnaire.

Main outcome measures: The nurses who were answered the question "Are you using any method in order to prevent STD?" as "needless" were accepted as "sexually inactive". The level of AIDS knowledge was evaluated over 100 point scale.

Results: The mean age of nurses was 25.8 ± 0.2 (19-38), while 69.8% of them were college or faculty graduate and 71.1% of them were single. AIDS (94.4%), syphilis (70.6%) and gonorrhoea (60.2%) were the first three STD implicated by nurses. The average value of AIDS knowledge of nurses was 83.8 ± 0.8 . The average value of nurses who had bachelor's degree or doctorate, who were at the 26-27 age group, who were married or widowed and sexually inactive group, but these differences were not statistically significant ($p > 0.05$). Only 31 nurses (20.1%) declared that they have been using any preventive method for STD.

Yazışma Adresi: H. Seval Akgün, Başkent Üniversitesi Toplam Kalite Yönetim Merkezi, 12. Sokak No:7/8, Bahçelievler ANKARA

Tel: (0312) 212 04 34

e-mail:seval a@baskent_ank.edu.tr

Alındığı tarihi: 04. 07. 2006, revizyon istem tarihi: 20. 07. 2006, kabul tarihi: 20. 07. 2006

Conclusions: *It is determined, although the status of STD and AIDS knowledge of nurses are high, but the percentage of usage of any preventive method is low.*

Key words: *AIDS, STD, nurse, knowledge, behavior*

GİRİŞ

En yaygın bulaşma şekli korunmasız cinsel ilişki olan, genellikle cinsel organlarda akıntı, yara ve/veya siğil gibi belirtiler gösteren ancak sıklıkla hiçbir belirti ve bulgu vermeksizin seyreden bir grup hastalık cinsel yolla bulaşan hastalıklar (CYBH) adı altında toplanmaktadır. Mikroorganizmaların neden olduğu bu hastalıklar üreme sağlığı üzerine önemli etkileri olan hastalıklardır. Zamanında tanı konulup tedavi edilmezse uzun yıllar sonra ciddi sonuçlara sebep olmaktadır⁽¹⁾. 1995 yılı içinde dünyada 15-49 yaş grubunda 333 milyon yeni CYBH vakasının meydana geldiği bildirilmektedir. Bunların 12.2 milyonu sfiliz, 62.2 milyonu gonore, 89.1 milyonu klamidya ve trikomonyazis vakasıdır⁽²⁾. Batı Avrupa’da sfiliz insidansı yüz binde 2’nin, gonore insidansı yüz binde 20’nin altında iken, doğu Avrupa’da ve orta Asya’da bu sayıların epidemik düzeylere ulaştığı belirtilmektedir⁽³⁾. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre bu grup hastalıklardan biri olan AIDS etkeni HIV ile 2003 yılında yaklaşık beş milyon insan yeni enfekte olmuştur ve HIV ile yaşayan insan sayısı 38 milyona yükselmiştir. Aynı yıl içinde üç milyon insan AIDS nedeniyle ölmüştür⁽⁴⁾.

Ülkemizde ise 2004 yılı verilerine göre toplam HIV taşıyıcısı sayısı 163 iken AIDS vakası sayısı 47’dir⁽⁵⁾. Aynı yıl için frengi vaka sayısı ise 3681 olarak bildirilmiştir⁽⁵⁾. 1997 yılı için hesaplanan sfiliz prevalansı yüz binde 5.46’dır⁽²⁾. 2005 yılına kadar, toplumun %80’nin CYBH ve HIV enfeksiyonu konusunda yeterli bilgi sahibi olması hedeflenmiş ve bu hedefe ulaşabilmek için, cinsel sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin artırılması, danışmanlık hizmetlerinde standardizasyonun ve yeterli ve erişilebilir kondom sağlanması stratejileri belirlenmiştir⁽⁶⁾.

Bu hastalıklara yönelik hizmetlerin bir arada verildiği sağlık kurumları sağlık ocakları, ana çocuk sağlığı aile planlaması merkezleri ve hastaneler ülkemizin birçok yerinde mevcuttur. Ancak hastalıkların çoğu belirti ve bulgu vermeksizin seyrettiği için, bu kişilerin belirlenmesi ve hastalık sıklığının saptanması zordur⁽¹⁾. CYBH’in toplumda yayılmasını önlemek ve kontrol

altında tutabilmek için bu hastalıklardan korunma ve tedavi için gerekli hizmetlerin kolay ulaşılabilir ve iyi kalitede veriliyor olması çok önemlidir. Yakınması olan kişilerin çoğu sağlık kurumlarına başvuramaktadır. Bu nedenle halkın bu konuda bilinçlendirilmesi ve eğitimi önceliklidir. Sağlık personeline danışmanlık, tanı ve tedavi konularında temel eğitim verilmesi, hem kendilerinin hem de toplumun eğitimi ve bilincinin geliştirilmesi ve uygun davranışların kazandırılması açısından son derece önemlidir. CYBH’den biri olan AIDS’in en önemli bulaş yolu kan olmasından dolayı hemşire ve ebeler ayrıca mesleki risk altındadır. Hastalarda kullanılan iğnelerin batması, kanla kontamine kesici aletlerle yaralanma veya infekte kan veya diğer vücut sıvılarının mukozalara sıçraması ile bulaş olabilir⁽⁷⁾.

Bu çalışmada Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi’nde çalışan hemşirelerin cinsel yolla bulaşan hastalıklar (CYBH) bilgi düzeyleri ile bu konuya yönelik davranışlarını belirlemek amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma Ocak 2005 tarihinde yapılmıştır. Çalışmanın yapıldığı dönemde Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi’nde çalışan 321 hemşirenin 256’sı (%79,7) araştırmaya katılmıştır.

Araştırma verileri, toplam 55 sorudan oluşan, hemşirelerin tanımlayıcı özelliklerini, CYBH bilgi düzeylerini ve davranışlarını sorgulayan anket formu aracılığıyla toplanmıştır. “Siz cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmak amacıyla herhangi bir yöntem kullanıyor musunuz?” sorusuna “Gereksiz” cevabını verenler seksüel açıdan “aktif olmayan” kabul edilmiştir. AIDS bilgisini ölçmeye yönelik kullanılan form⁽⁸⁾ toplam 20 sorudan oluşmakta idi. Her bir doğru cevaba 5 puan verilerek, toplam 100 puan üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Anket formları dağıtılmadan önce hemşirelerin sözel izinleri alınmış, kabul edenlere anket formu dağıtılmıştır. Anket formu katılımcılara dağıtılıp, aynı gün içinde tekrar toplanmıştır.

Verilerin analizi için SPSS for windows version 11.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. $p < 0.05$ düzeyi istatistiksel açıdan anlamlı kabul edilmiştir.

SONUÇLAR

Araştırmaya toplam 256 hemşire katılmıştır. İncelenenlerin yaş ortalaması $25,8 \pm 0,2$ (19-38) olarak saptanmıştır.

Hemşirelerin %69,8'inin yüksek okul mezunu, %71,1'inin bekâr olduğu saptanmıştır (Tablo I). İncelenenlerin %97,2'si CYBH duyduğunu belirtmiştir. En çok belirtilen ilk üç CYBH %94,4 ile AIDS, %70,6 ile sifiliz ve %60,2 ile gonore'dir.

Tablo I: Hemşirelerin tanımlayıcı özelliklerinin dağılımı, Ankara, 2005

Özellikler (n=256)	Sayı	%
Yaş grupları		
23 ve altı	43	16,8
24-25	98	38,3
26-27	56	21,9
28 ve üzeri	59	23,0
Öğrenim durumu		
Lise	29	11,3
Yüksek okul / fakülte	179	69,9
Yüksek lisans / doktora	48	18,8
Medeni durum		
Evli	73	28,5
Bekâr	182	71,1
Dul	1	0,4

CYBH'nin ektopik gebeliğe yol açabileceğini belirten hemşirelerin yüzdesi 32,8 iken, infertiliteye yol açabileceğini belirtenlerin yüzdesi 45,3 olarak saptanmıştır (Tablo II).

Tablo II: Hemşirelerin CYBH'nin komplikasyonlarına yönelik cevapların dağılımı, Ankara, 2005

	Evet		Hayır		Bilmiyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
CYBH düşüğe yol açabilir	175	70,0	25	10,0	50	20,0
CYBH ektopik gebeliğe neden olabilir	81	32,8	88	35,6	78	31,6
CYBH erken doğuma yol açabilir	156	62,2	35	13,9	60	23,9
CYBH bebekte anomaliye neden olabilir	179	71,9	24	9,6	46	18,5
CYBH bebekte düşük doğum ağırlığına neden olabilir	176	71,0	24	9,7	48	19,4
CYBH kansere yol açabilir	47	19,3	145	59,4	52	21,3
CYBH infertilite nedeni olabilir	110	45,3	75	30,9	58	23,9

Hemşirelerin AIDS'in bulaşma yollarına yönelik verdikleri cevaplara baktığımızda, %90'ından fazlası cinsel ilişki, kan ve organ nakli, ortak enjektör gibi bulaşma yollarına doğru cevap vermişken, sivrisinek ısırması ile bulaşma olabileceğini belirtenlerin yüzdesi 41,9'dur (Tablo III).

Hemşirelerin tamamı (%100,0) CYBH'dan korunmanın mümkün olduğunu belirtmiştir. AIDS'e özel korunma yollarına baktığımızda ise, %95,3'ü tek eşlilikle, %94,9'u bir enjektörü bir kez kullanıp atmakla, %94,5'i cinsel ilişki sırasında kondom kullanarak AIDS'den korunmanın mümkün olduğunu belirtmiştir (Tablo IV). İncelenen grubun AIDS bilgi puanı ortalaması $83,8 \pm 0,8$ olarak saptanmıştır. Yüksek lisans / doktora mezunu olanların, 26-27 yaş grubundakilerin, evli/dul olanların ve cinsel yaşam açısından aktif olmayanların AIDS bilgi puanları daha yüksektir. Ancak hiçbir bağımsız değişken açısından bu fark istatistiksel açıdan önemli saptanmamıştır ($p > 0,05$) (Tablo V).

Hemşirelerin 3'ü (%1,2) araştırmanın yapıldığı dönemden önce CYBH geçirdiğini, %13,7'si CYBH'dan korunmak amacıyla herhangi bir yöntem

Tablo III: Hemşirelerin AIDS'in Bulaşma Yollarına Yönelik Verdikleri Cevapların Dağılımı, Ankara, 2005

	BULAŞIR (1)		BULAŞMAZ (2)		FİKRİM YOK (3)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
AİDS'li kişi ile cinsel ilişki	253	99,6	---	---	1	0,4
AİDS hastasından kan nakli	254	99,6	---	---	1	0,4
AİDS hastasından organ nakli	254	99,6	---	---	1	0,4
Anneden bebeğe anne karnında (Gebelikte)	245	96,8	2	0,8	6	2,4
Anneden bebeğe emzirme yolu	148	59,4	60	24,1	41	16,5
Ortak enjektör kullanımı	252	98,8	1	0,4	2	0,8
Sivrisinek ısırması	104	41,9	81	32,7	63	25,4
AİDS hastası ile el sıkışma	3	1,2	232	94,7	10	4,1
AİDS hastası ile yanaktan öpüşme	14	5,7	220	89,4	12	4,9
Ortak tıraş bıçağı kullanma	239	94,5	9	3,6	5	2,0
Hapşırma ya da Öksürme	29	11,3	189	77,5	26	10,7
AİDS hastası ile ortak diş fırçası kullanma	217	86,1	18	7,1	17	6,7
AİDS'li kişi ile aynı yüzme havuzunda yüzme	26	10,7	173	71,5	43	17,8
Ortak banyo veya tuvalet kullanma	63	25,7	152	62,0	30	12,2

kullandığını belirtmiştir. Cinsel yaşamı aktif olan 154 kişinin sadece 31'i (%20,1) CYBH'dan korunmak için bir yöntem kullandığını belirtmiştir. Kullanılan yöntemler ise kondom (%67,6) ve tek eşlilik (%32,4).

Tablo IV: Hemşirelerin AIDS'den korunma yollarına yönelik sorulara verdikleri cevapların dağılımı, Ankara, 2005

	Doğru		Yanlış		Fikrim yok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç cinsel ilişkiye girmeyerek	44	18,1	176	72,4	23	9,5
Tek eşlilikle	242	95,3	7	2,8	5	2,0
Cinsel ilişki sırasında kondom kullanılarak	240	94,5	5	2,0	9	3,5
AİDS'li olduğu bilinen bir insan ile hiç konuşmayarak	5	2,1	231	95,1	7	2,9
Bir enjektörü bir kez kullanıp atmak	240	94,9	11	4,3	2	0,8
Korunmak mümkün değil	3	1,2	231	94,7	10	4,1

Tablo V: Hemşirelerin AIDS bilgi puan ortalamalarının tanımlayıcı özellikler göre dağılımı, Ankara, 2005

	Ortalama ± Standart hata	p*
Yaş grupları		
25 ve altı (n=140)	82,4±1,3	0,052
26 ve üzeri (n=115)	85,5±0,9	
Öğrenim durumu		
Lise (n=29)	83,6±1,7	0,982
Yükseköğretim / fakülte ve üzeri (n=226)	83,9±0,9	
Medeni durum		
Evli / dul (n=74)	83,9±1,3	0,945
Bekâr (n=182)	83,8±1,1	
Cinsel yaşam aktiflik durumu		
Aktif (n=154)	84,4±0,9	0,288
Aktif değil (n=72)	86,0±1,2	

*: t-testi

TARTIŞMA

Hastaneye başvuran hastaların eğitiminde öncelikli yeri olan hemşirelerin CYBH ve AIDS bilgi düzeyleri ile bu konuya yönelik davranışlarını belirlemek amacıyla yaptığımız bu araştırmaya toplam 256 hemşire katılmıştır.

Hemşirelerin neredeyse tamamına yakını (%97,2) CYBH'ı bilmektedir ve en çok belirtilen ilk üç hastalık AIDS, sifilis ve gonore olarak saptanmıştır. Hepatit B, mantar, trichomonas gibi toplumda daha sık görülen diğer CYBH'ı belirten hemşirelerin yüzdesinin düşük olması (sırasıyla %58,0, %21,6, %1,3) bu konuda hemşirelerin eğitim ihtiyacını gösteriyor olabilir. Ülkemizde Hepatit B'nin (HbsAg) görülme sıklığının hem toplum genelinde (%3,9-12,5) hem de sağlık personelinde (%3,5-16,4) yüksek olması⁽⁹⁾ ve

hemşireler açısından mesleki risk taşımasından dolayı bu konu öncelikle ele alınmalıdır

Hemşirelerin AIDS'in bulaş yoluna yönelik verdikleri doğru cevapların yüzdesi, sivrisinek ısırması (%41,9) ve anneden bebeğe emzirme yolu (%59,4) dışında tama yakındı (%94,5-%99,6). Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde çalışan hemşirelerle yapılan bir çalışmada da bebeğin anne sütüyle beslenmesi yoluyla bebeğe geçiş olabileceğini söylerin yüzdesi bizim çalışmamıza benzer olarak saptanmıştır (%68,6)⁽¹⁰⁾. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde yapılan bir çalışmada ise bu yüzde biraz daha yüksek bildirilmiştir (%75,0)⁽¹¹⁾.

Yaptığımız çalışmada AIDS'in bulaşma yoluna yönelik önermelerde hemşirelerin, %95,3'ü tek eşliliğe, %94,5'i cinsel ilişki sırasında kondom kullanmaya doğru cevabını vermiştir. "Hiç cinsel ilişkiye girmeyerek" önermesini ise, %72,4'ü yanlış seçeneğini işaretlemiştir. Hemşirelerin bilgi düzeyleri çok iyi iken bu konuya yönelik davranışlarına baktığımızda sadece %13,7'si CYBH'dan korunmak için kondomu kullandığını belirtmiştir. Cinsel olarak aktif olanlarda ise bu yüzde 20,1'dir. Bilgi durumu çok iyi olmasına rağmen bunun davranışa yansımamasının bir nedeni, incelenenlerin bu konuya gerekli önemi vermemesi olabilir. Ayrıca yaptığımız bu çalışmada, hemşirelerin mesleki açıdan AIDS bulaşına yönelik korunma yöntemleri irdelenmemiştir. Sadece cinsel yolla bulaşmaya özgü davranışları araştırılmıştır. Hemşirelerle yapılan başka bir çalışmada, bizim çalışmamıza benzer olarak katılanların %89,0'u kondomsuz cinsel temasla HIV geçişi olabileceğini belirtmiştir⁽¹⁰⁾. Sağlık personeliyle yapılan başka bir çalışmada ise, AIDS'den korunma yöntemi olarak kondomu belirtenlerin yüzdesinin 93,8 olduğu bildirilmiştir⁽¹²⁾.

İncelenenlerin bilgi puanı ortalaması 83,8±0,8 olarak belirlenmiştir. Yaş grubu, öğrenim durumu, medeni durum ve cinsel yaşam aktiflik durumuna göre AIDS bilgi puanına baktığımızda ise, sıralanan değişkenlerin bilgi puanını etkilemediği saptanmıştır. İncelenen grubun tümünün lise ve üzeri okul mezunu olması bunun nedeni olarak düşünülmüştür. Malatya'da bizim çalışmamızda sorduğumuz sorulara benzer soruların yer aldığı, sağlık ocaklarında çalışan ebelerin AIDS bilgi puanının değerlendirildiği çalışmada, bizim çalışmamıza benzer şekilde puan ortalamasının yüksek (83,1±8,65) saptandığı bildirilmiştir⁽⁷⁾.

Yaptığımız bu çalışma Başkent Üniversitesi Ankara

Hastanesi'nde çalışan hemşirelerin AIDS bulaşma ve korunma yollarını, CYBH'ın yol açabileceği sorunları iyi bildiklerini göstermektedir. Ancak, AIDS bilgi puanı yüksek olmasına rağmen, bu hastalıklardan cinsel yolla bulaşa yönelik korunma için kullanılan yöntem yüzdesi düşük olarak saptanmıştır. Toplumun ve hastaların sağlık eğitiminde çok önemli bir yeri olan hemşirelerin bilgilerinin davranışa dönüşebilmesi için, AIDS'e yönelik eğitimlerinin sık tekrarlanması üzerinde durulması gereken bir konudur.

TEŞEKKÜR

Başkent Üniversitesi Hastanesi'nde çalışan ve araştırmaya katılan tüm hemşirelere teşekkür ederiz

KAYNAKLAR

1. Zarakolu P, HIV/AIDS dışında cinsel yolla bulaşan diğer infeksiyonlar, <http://www.hatam.hacettepe.edu.tr/diger.shtml>
2. Aşçıoğlu S, Ünal S, Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıkların Epidemiyolojisi, Genel Bilgiler Işığında İnfeksiyon Hastalıkları, Bilimsel Tıp Yayınevi, Ankara, 2001;379-85.
3. Sexually transmitted infections/HIV/AIDS,
- 4.
5. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çalışma Yılı 2004,
6. Herkese Sağlık Türkiye'nin Hedef ve Stratejileri, T.C. Sağlık Bakanlığı, Ankara, 2001;53-6.
7. Ilgar M, Güneş G, Karaoğlu L. Malatya Merkez İlçedeki Sağlık Ocaklarında Çalışan Ebelerin HIV-AIDS Hakkındaki Bilgi ve Tutumları. Sağlık Toplum 2004;14(4):75-9.
8. Bakar C, Maral I, Özkan S, Aygün R. Ankara İli'nde Beş Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezine Başvuran 15 Yaş ve Üzeri Kadınların AIDS Konusundaki Bilgi Düzeyleri. Sağlık ve Toplum 2003;13(1):87-93.
9. Tasyaran MA. HBV İnfeksiyonu Epidemiyolojisi. In: Kılıçturgay K, Badur S, eds. Viral hepatit 2001. Viral Hepatitle Savaşım Derneği, 2001:125-8.
10. Şahin TK, Kara K, Ural O. Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde Görevli Hemşirelerin AIDS Konusundaki Bilgi ve Tutumlarının Değerlendirilmesi, VI. Ulusal Halk Sağlığı Günleri Bildiri Özet Kitabı, Malatya, 1999;73
11. Zencir M, Yalçın N, Zencir G, Orhan N. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Eğitim, Uygulama ve Araştırma Hastanesinde Çalışan Hemşire ve Hekimlerin AIDS Konusundaki Bilgi ve Tutumlarının Değerlendirilmesi. HIV AIDS 1998;1(4):159-64.
12. Okan N, İrgil E, Sağlık Personelinin AIDS Konusundaki Bilgi ve Davranışı. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 1993;3: 273-5.